

Результати саміту в Астані: зростання ролі Азії у міжнародному порядку денному

О. Борділовська, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

*Проаналізовано порядок денний та основні результати Шостого засідання
Наради із взаємодії та заходів довіри в Азії, яке відбулося в Астані
13 жовтня 2022 р.*

Висновки

1. Шостий саміт Наради із взаємодії та заходів довіри в Азії (НВЗДА), який відбувся в Астані 13 жовтня 2022 р., засвідчив подальше посилення ролі Глобального Півдня в міжнародних відносинах та прагнення азійських держав активно впливати на світовий порядок денний. За 30 років існування форуму розширилися розглянуті питання та географія його учасників. Кількість членів продовжує зростати (цього разу до лав НВЗДА було прийнято Кувейт).

2. Форум має всі шанси стати повноцінною інституціоналізованою міжнародною організацією з особливою роллю Республіки Казахстан (РК), як ініціатора її створення і подальшої трансформації. Найближчим часом очікується конкретизація завдань діяльності форуму, про що свідчить пропозиція президента Узбекистану сформувати спеціальну групу в межах ООН з розробки плану дій щодо Афганістану. Така ініціатива демонструє прагнення держав-учасниць подолати найбільш серйозні безпекові виклики сьогодення.

3. Під час роботи саміту відбулася низка важливих зустрічей, зокрема перемовини між президентами Туреччини та Росії, які були заздалегідь анонсовані як чергова спроба посередництва та мирного врегулювання «українського конфлікту». Зустріч Р. Т. Ердогана з Путіним перебувала в центрі уваги як учасників форуму, так і міжнародних оглядачів, однак результати переговорів ніяк не коментувалися.

4. Загалом російсько-українська війна публічно не була першочерговим питанням порядку денного, про неї у своїй промові згадав лише президент Туреччини Р. Т. Ердоган. Це свідчить про те, що агресія РФ проти України розглядається лише як окремий випадок серед багатьох інших безпекових ризиків,

що існують сьогодні в регіоні та світі. Учасники форуму активно обговорювали питання, пов'язані з викликами, спричиненими російсько-українською війною, зокрема – проблеми продовольчої безпеки.

13 жовтня 2022 р. під головуванням президента РК К. Ж. Токаєва в Астані відбувся **VI саміт Наради щодо взаємодії та заходів довіри в Азії**. Цей міжнародний консультативний форум, заснований за ініціативою першого президента Казахстану Н. Назарбаєва у 1992 р., об'єднує більшість держав азійського континенту. Завданням Наради є зміцнення взаємин країн регіону для забезпечення стабільності та безпеки. Нині в організації головує Казахстан, під час форуму ухвалено рішення продовжити головування РК ще на два роки – з огляду на його особливу роль в НВЗДА та успішну організацію саміту в Астані.

Учасниками саміту стали близько 50 делегацій, 11 лідерів держав Азії, а також високопосадовці на рівні віцепрем'єрів, міністрів закордонних справ тощо, зокрема президенти Туреччини та РФ. Як спостерігач у роботі форуму взяв участь також самопроголошений президент Республіки Білорусь О. Лукашенко. Представники азійських країн, а також Єгипту, обговорили широке коло безпекових питань – від змін клімату до конфліктів у різних регіонах континенту. До учасників у режимі онлайн звернувся з привітанням Генеральний секретар ООН А. Гутерреш.

У вступній промові до учасників форуму Президент Казахстану К. Ж. Токаєв звернув увагу на зростання вагомості Азії в міжнародних відносинах: *«Прогнози щодо XXI століття як “століття Азії” сьогодні стали реальністю. Азія є визнаним світовим економічним лідером за номінальним ВВП і паритетом купівельної спроможності. Регіон має значні людські та природні ресурси. 21 з 30 найбільших міст світу розташоване в Азії. Майбутнє Азії залежить від нашої колективної готовності до зміцнення діалогу між культурами, традиціями та світоглядами»*. Таким чином лідер РК окреслив основні напрями роботи форуму – досягнення стабільності у міжнародних відносинах на тлі безпрецедентних загроз; спрямування зусиль на формування нового порядку денного, в якому збільшується вага азійського континенту у глобальних відносинах.

Окрім промов К. Ж. Токаєва, як головуючого, серед найцікавіших та значимих виступів виокремимо такі.

- **Виступ президента Узбекистану Ш. Мірзієєва.** Лідер Узбекистану запропонував шість пріоритетів для роботи НВЗДА у найближчому майбутньому, а саме: створити переговорну групу високого рівня для вирішення афганської кризи; боротися проти поширення радикалізму серед молоді; адаптувати економіки держав-учасниць до глобальної економічної кризи; широко запроваджувати економіку знань для принципово нової стадії індустріальної революції; запобігати поширенню голоду в світі; запустити екологічну програму «Зелена Азія» для вирішення проблем зміни клімату та навколишнього середовища.

- **Промова президента Туреччини Р. Т. Ердогана.** Серед іншого президент проаналізував наслідки російсько-української війни для регіону та світу (як-от: порушення продовольчих ланцюжків, збільшення потоків біженців тощо) та закликав до її закінчення у спосіб мирних переговорів: «Я багато разів казав, що справедливий мир можливо забезпечити лише дипломатичним шляхом. У війні не буде переможців, а за умов справедливого миру немає тих, хто програв», – заявив Ердоган.

Виступи інших лідерів були зосереджені на загальних проблемах, або на питаннях, які хвилюють саме їхні країни: відносини з Ізраїлем – для Палестинської автономії; Кашмірська проблема – для Індії та Пакистану; Карабах – для Азербайджану та Вірменії тощо.

Варто відзначити, що виступ президента РФ Путіна не містив жодних нових суттєвих заяв. Лідер Росії зосередився на проблемах Афганістану та обмежився загальними фразами про посилення багатопольярного світу, роль Азії у його формуванні, а також про «відданість Росії боротьбі з викликами сучасності у співпраці з партнерами». Не містила нових меседжів і промова самопроголошеного лідера Білорусі, у якій він традиційно звинуватив Захід у провокаціях проти «миролюбного і працьовитого білоруського народу».

На полях саміту відбулася низка двосторонніх зустрічей, зокрема – анонсована зустріч Путіна з Ердоганом. **Напередодні турецькі офіційні особи наполегливо закликали до «життєздатного перемир'я» якнайшвидше, але без жодних територіальних поступок з боку України.** Можливо, саме ця деталь є настільки неприйнятною для РФ, що жодних згадок про обговорення «миру в Україні» за результатами зустрічі озвучено не було.

Натомість турецька і російська сторони детально обговорили транспортування російських добрив і зерна до країн, що розвиваються, через Туреччину. Путін зокрема заявив, що Туреччина нині є «найнадійнішим маршрутом постачання газу до Європи» та могла би стати «хабом» для продажу російського газу третім країнам. За словами пресекретаря президента РФ Д. Пєскова, тему України взагалі не піднімали.

Відсутня також публічна інформація про обговорення «українського питання» під час інших двосторонніх зустрічей Путіна з лідерами Азербайджану, Таджикистану, Киргизстану та Палестини. Спостерігачі відзначили, що під час роботи форуму Путін усіяко унікав питань щодо України, на які йому довелося відповісти вже наступного дня під час пресконференції.

Учасники зустрічі одностайно підтримали пропозицію продовжити головування Казахстану ще на два роки. За цей час Нарада має остаточно пройти інституалізацію і стати повноцінною міжнародною організацією, що було відзначено в **Астанінській декларації**, ухваленій за результатами роботи форуму. Казахстан як головуюча сторона має намір активно нарощувати зусилля щодо

подальшого розвитку НВЗДА.

Зокрема Форум аналітичних центрів Наради стане універсальною платформою для експертів та фахівців з усієї Азії для обміну досвідом та ідеями. Фонд НВЗДА був заснований 13 жовтня 2022 р. Мета його діяльності – створити спеціальний механізм для відбору проєктів та збору коштів на їх реалізацію. Також запропоновано у 2024 р. в Астані провести конференцію високого рівня з проблем екології у країнах Форуму. Окрема ініціатива стосується продовольчої безпеки: йдеться про створення «зелених коридорів» між державами-учасницями та налагодження співпраці НВЗДА з Ісламською організацією з продовольчої безпеки, штаб-квартира якої знаходиться в Астані. Як окреме завдання визначено розвиток офіційних відносин з іншими регіональними організаціями, як-от: СНД (Співдружність Незалежних Держав, засідання якої відбулося на полях форуму) і ШОС (Шанхайської організації співробітництва). За рівнем організації, кількістю учасників саміту та новими ініціативами експерти назвали зустріч 13 жовтня «бенефісом зовнішньої політики Казахстану».

Заслужують на увагу значні зусилля керівництва Казахстану щодо продовження і розвитку ініціативи першого президента держави з метою посилення ролі РК у регіональних та міжнародних справах. Перебіг заходу та його результати вкотре довели, що чергові намагання домовитися про мир для України без самої України не можуть бути ефективними.